

David Lynch (1946-1979) ment creadora

Francesc Garcia Pons

Naixent l'any 1946 a Missoula, Montana, David Lynch reproduceix la imatge perfecta de l'americà mig-educat, tradicional i conservador- i la figura d'un James Stewart amable, cavallerós i de dolça veu; però la seva aparença externa s'oposa al món inquietant, ambigu i pervers que reflecteixen les seves pel·lícules i la seva obra en general: les pintures, escultures, fotografies, composicions musicals, etc. Passà la seva minyonia envoltat de cases elegants, carrers amb arbres, cels blaus, tanques de fusta, formosa gespa, cirerers ben florits... Un món perfecte que, de manera tan evident, inspirà *Blue velvet*, la sèrie *Twin Peaks* i la pel·lícula posterior i la seva darrera i gran obra *The Straight story*. Son pare, que sempre portava el típic capell gros de vaquer, treballava d'investigador científic en el Departament d'Agricultura del Govern i estava subjecte a trasllats freqüents. Aquest estil de vida itinerant pot explicar el caràcter de foranis dels seus principals personatges que són en la seva essència l'alter ego de Lynch: Henry d'*Eraserhead*, Jeffrey de *Blue velvet*, Cooper de *Twin Peaks*, ... Degut a la seva professió, son pare sempre estava experimentant amb les malalties dels arbres i les plantes i amb els insectes que els ataquen. El petit David seguí l'exemple i tot d'una començà a disseccionar animalets i interessar-se per les coses que contrastaven amb aquell món d'imatge típica de postal americana: per les ciutats deshumanitzades plenes de males olors i renous, per la feina de milers de fomigues vermelles recurrent i foradant els arbres, etc. D'aquesta manera, descobrí que sota

la superfície de cada cosa hi havia un món totalment distint ple de noves textures, moviments, ... Recordem la primera seqüència de *Blue velvet* que acaba sota la gespa amb una lluita d'escarabats.

De molt menut, també començà a dibuixar. Sa mare es negava a comprar-li llibres de dibuixos per acolorir, però sí que li donava tot el paper blanc que pogués necessitar. D'aquesta manera, no es limitava la seva imaginació.

A partir dels 14 anys començà a visitar uns veïns dels seus concos que eren pintors. En aquella casa es passava hores pintant.

Poc després, es traslladaren a Virginia i, allà, conegué el qui és un dels seus millors amics, Toby Keeler i al seu pare, un pintor que li aconsellà el llibre de Robert Henri *The art spirit*, que es convertí en una espècie de Bíblia particular.

Als 18 anys, Lynch ingressà a l'Escola del Museu de Boston. Aleshores, la ciutat tenia impor-

tants indústries tradicionals, com la de la fusta. Més envant s'aficionaria molt a aquest material (és notori a *Twin Peaks* i a la seva actual casa, feta en gran part de fusta on hi té una fusteria, lloc en el qual dissenya i construeix mobles).

Passat un any, planejà amb un amic, Jack Fisk, un viatge per Europa de tres anys que als quinze dies s'acabà a causa de l'enyorança que sentia del seu país, però quedà profundament marcat pel viatge de París a Athinai/Atenes en l'Orient Express, per les estranyes experiències que allà hi va viure.

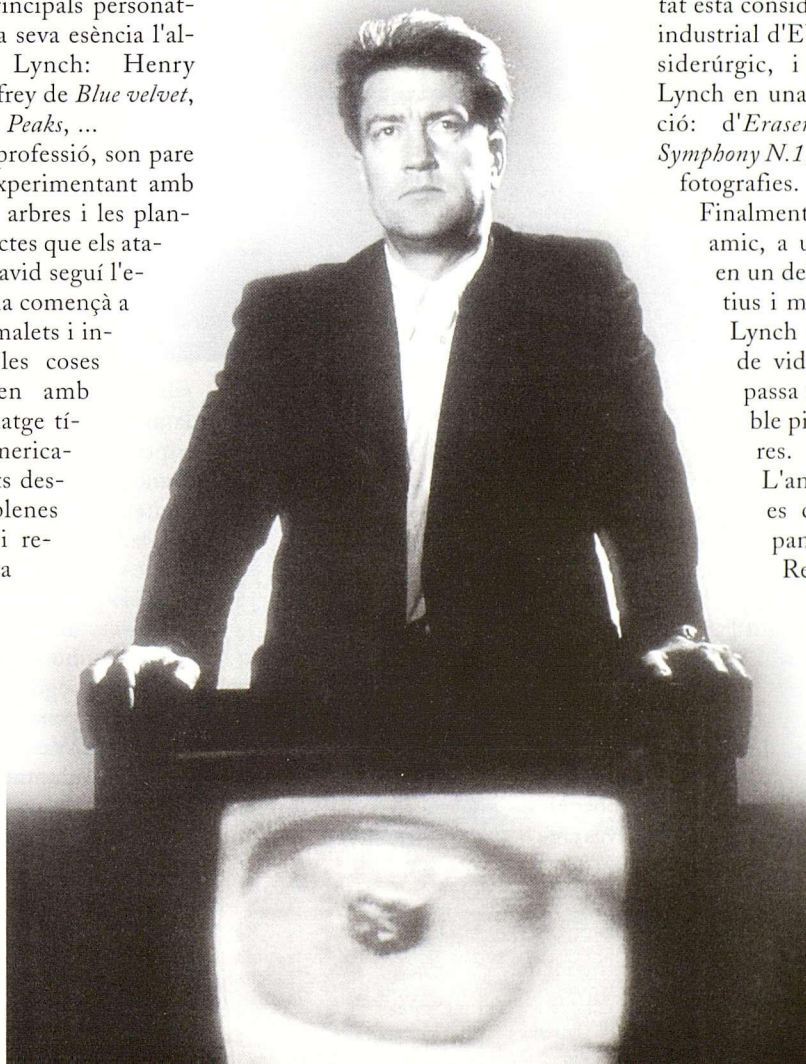
No volgué continuar estudiant. Els seus pares el tragueren de casa seva. Va viure com va poder treballant de repartidor, venedor, fent fotocòpies, etc. I dedicava el temps lliure a pintar.

Mesos després, una vegada reconciliat amb la seva família, decidí seguir amb els estudis. Era l'any 1965, es traslladà a l'estat de Pennsylvania i ingressà a l'Acadèmia de Belles Arts de Philadelphia. Aquesta ciutat està considerada el tercer centre industrial d'EUA, destaca el sector siderúrgic, i s'ha convertit per Lynch en una gran font d'inspiració: d'*Eraserhead* a *Industrial Symphony N.1*, passant per les seves fotografies.

Finalment, s'instal·là, amb un amic, a un apartament situat en un dels barris més conflictius i marginals de la ciutat. Lynch continuà amb l'estil de vida "d'un artista" i es passa tot el temps disponible pintant i creant escultures.

L'any 1967, tenia 21 anys, es casà amb una companya d'estudis, Peggy Reavey, i a l'any següent va néixer la seva filla, Jennifer.

L'estil pictòric de Lynch evolucionà de forma radical. Abans d'arribar a l'Acadèmia, feia composicions de co-

Com bon avantgardista, Lynch converteix la inquietud en una categoria estètica i la utilitza com instrument de "desfamiliarització". Si Lynch pot ser anomenat surrealista és pel seu interès per l'estat oníric, pel procés de "desnormalització" i perquè fa un ús freqüent de l'absurd.

lors brillants, però començaren a canviar per mostrar tots els símptomes d'una imaginació torturada. El fons bàsic de les seves teles abasta una paleta molt limitada de colors foscos que semblen cendres, fang, sang coagulada, ... Estan plenes de textures i, sobretot, les últimes, de matèria orgànica. Els seus quadres tenen molta profunditat -gràcies al color negre- que determina una atmosfera onírica i aterridora, però quasi sempre acompanyada d'unes mínimes pin-

acions, ja que Lynch vol comunicar-se a través d'aquestes experiències sensorials i no amb les paraules, de les quals desconfia, per ser massa definitòries. Li és més fàcil expressar-se mitjançant el llenguatge artístic perquè és més lliure. La seva pintura, i gran part de la seva obra en general, se centra en les coses que té a prop: *La núvia* -el primer dels seus quadres "negres"-, *Casa i jardí*, *Formigues a ca meua*, *La mare és a casa i està molt enfadada*, *L'ombra d'una mà retorça-*

Peaks, Fred Madison/ Pete Dayton a *Lost highway* i en el quadre *Em veig a mi mateix* hi ha dues figures, una fosca i l'altra blanca i parescuda a un esquelet.

La inquietud neix també amb l'aparició de les grans ciutats que suposen la separació de la gent de la naturalesa i del passat. El propi pànic urbà de Lynch i el seu desig d'una vida d'ensomni poden haver contribuït a la por espacial tan evident en el seu cinema. Personatges com Fred Madison a *Lost highway* sempre envoltat d'espai buit, altres com Harold Smith a *Twin Peaks* que pateix d'agorabòfia, etc.

Com bon avantgardista, Lynch converteix la inquietud en una categoria estètica i la utilitza com instrument de "desfamiliarització". Si Lynch pot ser anomenat surrealista és pel seu interès per l'estat oníric, pel procés de "desnormalització" i perquè fa un ús freqüent de l'absurd.

Al' exposició del primer final de curs de l'Escola de Belles Arts de Philadelphia, David Lynch presentà una escultura-pintura mòbil (elèctrica) que aconseguí el segon premi. També realitzà una sèrie d'escultures en forma de figures femenines, anomenades *Dones mecàniques* que es transformaven en màquines d'escriure.

Obsessionat amb la idea de crear un quadre que tingués moviment, una espècie de cine-pintura-escultura, construï, amb l'ajuda del seu amic Jack Fisk, una pantalla esculpida amb tres caps tridimensionals i va fer una pel·lícula (en 16 mm.) d'un minut i a color sobre sis figures abstractes vomitant, que es projectava contínuament a la pantalla. Acompanyava la projecció el renou d'unes sirenes d'ambulància que reproduïa un magnetòfon. Tot allò ho titulà *Six men getting sick* i ho presentà a l'exposició de l'any següent, obtenint -compartit- el primer premi.

Wasserman, un milionari i antic alumne de l'Acadèmia li oferí mil dòlars perquè fes una altra escultura-pel·lícula per a la seva sala d'es-

Eraserhead

zellades d'humor.

Admira la pintura de Francis Bacon i d'Edward Hopper. Com quasi tota la seva obra creativa, la pintura de David Lynch és indefinible, altament intuïtiva i oberta a l'acció de la sort. Deixa que l'atzar intervingui (és conegut l'accident que provocà l'aparició de l'assassí a la sèrie *Twin Peaks*).

Lynch no il·lustra una teoria, tracta de forma directa amb les idees i els sentiments. És un creador avantgardista i surrealista molt rebecc als possibles significats de les seves cre-

da sobre ma casa, ... És clara la manifestació estètica en la descripció d'interiors casolans i en aparença benignes romputs per la invasió aterrida d'una presència desconeguda. Aquesta, també, és la pròpia matèria d'*Eraserhead*, *Blue velvet*, *Twin Peaks* (sèrie i pel·lícula) i *Lost highway*.

La seva expressió psicològica està en la metàfora del doble, en la qual l'amenaça es percep com una rèplica del jo, encara més aterridora perquè l'altri és aparentment un mateix. Leland Palmer/Bob a *Twin*

tar. Amb part dels doblers, Lynch comprà una càmera de segona mà sense saber que estava rompuda i no se n'adonà fins passat dos mesos, després de revelar la cinta. Però, malgrat que no complí l'encàrrec, el seu benefactor no volgué que li tornàs la resta dels diners.

Decidí deixar l'Acadèmia perquè no aprenia res de nou i continuà amb la creació a ca seva. Vivía amb la seva dona i filla en una gran casa de dotze habitacions, que no li havia costat gaire perquè estava situada en una zona molt pobra de la ciutat. La barriada era plena de personatges estranys, fum, fàbriques, etc. Allà, la gent vivia aterrida degut als robatoris i assassinats que es produïen quasi a diari.

Trobà feina fent gravats. Tot just podia mantenir la seva família. Però amb els doblers que li havien sobrat de Wasserman va donar forma a la idea de fer una pel·lícula combinant animació i acció real. Això sí, inclogué en els títols de crèdit com a coproductor el nom d'aquell senyor. Aleshores, realitzà *The alphabet*, un curtmetratge de quatre minuts rodat en 16 mm, que interpretà la seva dona. Tracta d'una nina que s'ha d'aprendre l'abecedari però té un final molt tràgic.

The alphabet és una forma, en certa manera autobiogràfica, d'expressar la frustració que pateix una persona amb una naturalesa no verbal. Lynch sol·licità una beca a l'American Film Institute (AFI) per poder realitzar *The grandmother*, la seva següent pel·lícula. Calia presentar un guió del projecte. Lynch no sabia com traduir les seves idees en paraules i, finalment, va enviar uns folis que contenien poemes i petites imatges. A pesar de tot, li concediren la beca, però David Lynch realitzà la pel·lícula seguint el seu instint (o subconscient) i per res tornà a mirar aquell grapat de fulls.

Va pintar l'interior de ca seva de negre i amb el seu amic Alan Splet es passaren diverses setmanes enregistrant efectes sonors.

El repartiment l'escollí d'entre els

seus companys de feina, amics i veïns.

The grandmother és un migmetratge -34 minuts- rodat en 16 mm. que combina acció real i animació i conta la història d'un nin que, per evadir-se de les horribles relacions que manté amb els seus pares, sembla unes llavors a l'àtic de ca seva. Del vegetal naixent, en sorgeix una amable jaia que es convertirà en la seva amiga.

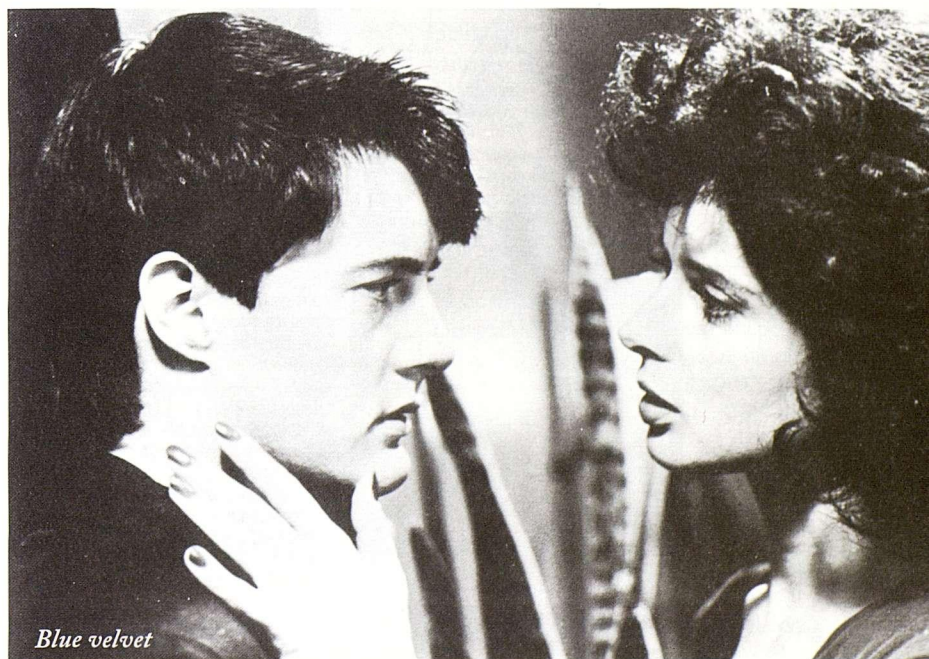
Aquest segon curt és molt més ambiciós, quant a gramàtica fílmica, que *The alphabet*. És més que una successió de plans estàtics que Lynch realitzà sense tenir gaire preparació d'escola de cinema. Igual que els seus quadres, els dos films, evoquen amb gran força un món infantil ple de temor i misteri. El color està quasi absent, predomina el blanc i negre. Però a *The grandmother* els colors vermell i rosat -la sang, els llavis, etc- estan massa forts. A causa d'un error, en el laboratori forçaren els colors ja que no sabien que Lynch havia fet maquillar de blanc les cares dels actors.

El so sí que té una importància primordial. L'utilitzà per amplificar les emocions i les sensacions

a les escenes. Per això, també, reduí els diàlegs (els seus ritmes, les veus dels actors, etc.) a l'estat pur d'efecte sonor. Emprades de forma no verbal, les paraules es convertiren en textures, arribant a tenir únicament una presència sensorial.

En els seus quadres, sovint, apareixen lletres, que fa servir com a textures, retallades soles i aferrades, formant frases. En els seus posteriors films, també, hi són presents: a la sèrie *Twin Peaks* l'assassí Bob va deixant lletres sota les ungles de les seves víctimes.

Era l'any 1970, després de veure *The grandmother* els directius de l'AFI decidiren acceptar l'ingrés de Lynch en el seu Centre per el Desenvolupament d'Estudis Cinematogràfics. Tota la família es traslladà a Los Angeles, on l'AFI tenia el seu Centre. Lynch trobà una ciutat més o manco tranquil·la i plena de lluminositat, cosa que provocà que moltes de les pors i l'angoixa amb les quals vivia al marginal barri de Philadelphia desapareguessin. Però aquell ambient i les experiències negatives viscudes foren l'embrió d'una "criatura" anomenada *Eraserhead*. ■

Blue velvet